

וכך אמר רב: ביצה רק עם יציאתה נגמרה — נעשית ראויה להיות מגדלת אפרוחים.

אבל במעיי אמה — אינה ראויה להיות מגדלת אפרוחים.

למאי נפקא מינה — למקח וממכר. שאם מכר אדם לחבירו ביצים לגידול אפרוחים, חייב הוא לתת לו ביצים שנולדו, ולא ביצים גמורות במעיי אמן. ואם נתן לו המוכר ביצים גמורות שנמצאו במעיי אמן — בטל המקח.

כי החוץ אדם, שרצה לקנות ביצים, דאמר להו והכריז לפני מוכרי הביצים: **ביעיי דפחיא**

א-ת

[כמו דפעיא] — למאן?! למי יש למכור ביצים מתרנגולת חיה, הפועה בלידתה.

יהבו ליה נתנו לו המוכרים ביעיי ביצים תרנגולת שחוטה.

אתא הקונה לקמיה דרבי אמי, לתובעם לדין⁽¹⁾.

אמר להו רבי אמי למוכרים: **מקח טעות הוא, והדר**. התבטל המקח, והחזירו לו את כספו כנגד הביצים.

והוינן בה: הרי דין זה **פשיטא** הוא, ומה יש

ביצה שלא נולדה מגדלת אפרוח. וביאר שנולדה מתרנגולת שנחשבת נבילה מחיים כנקובת הושט [וכדעת הרמב"ם שנחשבת נבילה]. ויש לדון אם כוונת הרא"ש, ששייך לגדל מביצה זו אפרוח, אלא שאירע שלא גדל, ועל כך גופא בא המוכר לדון, ואמר לו רב אמי שכיון שבביצי שחוטה מצויה בעיה זו הרי זה מקח טעות. או שמדובר בביצה שודאי אינה מגדלת אפרוחים, והנידון היה על החזרתם למוכר אחר שהתקלקלו מאכילה כשהלוקח הושיב עליהם את התרנגולת. והר"ן [קידושין מב ב] כתב בשם הרא"ה, שלפירוש זה ביאור הגמרא הוא, שאפילו אם רצה לגדל אפרוחים מחזיר לו רק את ההפרש, ולא מחזיר את כל שווי הביצים כנגדן, שהרי הלוקח הזיקן, וחייב את שוויים למוכר, [ודבריו מחודשים מאד, ועיין בביאור הגר"א חו"מ רלב א ורלב ב שהביא בשם הר"ן שאי אפשר להחזירם כי הפסידם, ולא הזכיר שחייב על הזיקן, ועיין בר"ן כתובות צב א ובשטמ"ק כאן]. ואמנם מחלוקת הראשונים היא שהרי דעת הרמב"ם מבוארת בשו"ע [חו"מ רלב] שהקונה חפץ שיש בו פגם ועשה בו מום אחר לפני שנודע שהחפץ פגום, אפילו שהפגם השני לא

לכולי עלמא הביצה מותרת, ונקטה המשנה נולדה להודיעך כחן דבית הלל שאסרו, ולפי אוקימתא זו תהיה הברייתא מובנת, וכך עדיף מאשר נאמר שבאה המשנה לאשמועינן כחא דהיתרא של בית שמאי, וגם תהיה הברייתא משובשת.

והבית מאיר ביאר באופן נוסף, ופירשו כך: וכי תימא שרבי חייא בברייתא המציא דין מעצמו, שלא כאמור במשנה, ולכן נחלק עליו רב, וכוונתו לומר שהביצים הנמצאות במעיי תרנגולת אסורות, ודלא כמו שהתיר רבי חייא בברייתא, ועל כך אמרין שגם במשנה משמע שמותרות ואחר כך מסקינן שאין סיבה לומר שהברייתא משובשת, אלא שרבי חייא הבין שהמשנה באה להשמיע כחם של בית הלל, וכיון שאסרו רק בנולדה משמע שבמעיי אמן מותרות, עיי"ש.

1. הרא"ש כתב שנתן לו ביצים מתרנגולת שנשחטה, והושיבם תחת תרנגולת ולא נולד מהם אפרוח, והוי מקח טעות. והקשה הקרבן נתנאל, הרי בשו"ע [יו"ד פו ו] מבואר שקיים אפרוח היוצא מביצת נבילה, ומשמע שאפילו

ההפרש המועט בין שיווי ביצים בשלות יותר לבין ביצים בשילות פחות, אבל המקח אינו בטל, כיון שרצונו היה בביצים לאכילה, ובשביל ההפרש בטיב לא מתבטל המקח.

קא משמע לן שביטול מקח הוא, ויחזור הדמים כולם, היות ומי שרוצה בדוקא ביצים שנולדו מתרנגולת חיה ולא ביצים של תרנגולת שחוטה, מתכוין הוא לגדל אפרוחים מהביצים, וכיצי שחוטה אינם שוים לו כלום⁽³⁾.

ההוא קונה ביצים **דאמר** להו למוכרי הביצים: **ביעי דכרא**, ביצים של תרנגולת הנוצרים מהזדווגותה של התרנגולת עם התרנגול הזכר — **למאן? ביעי דכרא** — **למאן!** למי יש למכור! ?

יחבו ליה נתנו לו המוכרים **ביעי דספנא מארעא**, ביצים שהולידה התרנגולת בלי שהזדווגה לתרנגול, אלא רק התייחמה

לנו להשמיעו, והרי הוא התנה עם המוכרים במפורש שהוא קונה ביצים של תרנגולת חיה דוקא! (2)

ומשינן: הא קא משמע לן: **מהו דתימא** שאין זה מקח טעות, אלא רק הונאה כזאת שאינה מבטלת את המקח, אלא רק צריך להחזיר את ההפרש של ההונאה.

כי האי גברא לאכילה קא בעי להו שרוצה הוא לאכול ביצים, ולצורך אכילת ביצים מתאימות לו גם ביצים במעי אמן, והאי דקאמר שרוצה ביצים מתרנגולת ד"פחיא" — **משום דצריבן**, שהן יותר טובות מחמת שהן יותר בשילות.

ולמאי נפקא מינה בין הקונה ביצים לאכילה ובין הקונה ביצים לגדל אפרוחים, והרי בכל אופן לא קיבל את מה שרצה, ויבטל המקח — **למיתבה ליה ביני ביני**, שאילו רוצה לאכילה, צריך המוכר להחזיר לו רק את

נוצר מחמת הראשון כיון שעשאו בהשתמשות רגילה פטור, שעל דעת כן מכר לו המוכר וחשבו כמזיק ברשות, ורק אם שינה מדרך הרגיל מתחייב על הזיקו [ועיין בשער המשפט ובנתיבות המשפט [שם סק"ה] ובמשפטי החיים ח"ב ו] ולשיטתו ודאי יפטר קונה הביצים על הזיקם. שהרי בביצים כל הזיקם נוצר מחמת ששינה המוכר.

דקדק לבקש ביצי דפחיא ודאי רצה דוקא בהן כדי לגדל אפרוחים, ולא רק בשביל הפרש הטעם.

ובשטמ"ק ביאר שקושית הגמרא על רב אמי, למה הוצרך לתת טעם לפסקו, והרי אין נותנים טעם אלא כשהדין אינו פשוט וברור. ועוד ביאר, דמקשינן למה אמר את הסיבה שהמקח בטל, ולא אמר רק את הדין שיחזיר המעות, ועל כך מתרצינן שאילו אמר להחזיר אל המעות היה ניתן לטעות שהכוונה רק להפרש, ולכן אמר שהמקח בטל לגמרי, והריטב"א ביאר שהקושיא על בעל הגמרא, למה הביא מעשה זה שאין בו חידוש.

3. רש"י פירש בהוה אמינא, שאין המקח בטל כיון שביצי שחוטה ראויין לאכילה, אלא שביצים

2. הקשה הרשב"א הרי אפילו אם הדין פשוט, היה רבי אמי צריך לאמרו להם, ומאי מקשינן פשיטא. וביאר, שקושיית הגמרא על המוכר, על מה בא לדין והלא ידע שמכר דבר שונה מהמבוקש. ומתרצינן שהמוכר חשב שהלוקח רוצה לאכלן, ולכן רצה לשלם רק את ההפרש בין סוגי הביצים, ואמר לו רב אמי, שאם הלוקח

מהתעפרותה בעפר הקרקע, והן אינן ראויות לגידול אפרוחים.

אתא לקמיה דרבי אמי.

אמר להו רב אמי למוכרים: מקח טעות הוא, והדר.

והוינן בה: **פשיטא!** שהרי ביצים הראויים לגידול אפרוחים הוא קנה, ולצורך זה הוא ביקש ביצים שנוצרו לאחר הזדווגות התרנגולת עם זכר, כי רק מהן יוצאים אפרוחים.

מסוגיין לגבי דבר שבמשקל שחוזרים בו אף בפחות מכדי אונאה, אך אם יכול המוכר להשלים, ישלים ולא יבטל המקח. וקפידא של משקל היא כקפידא של חפץ שלם.

והוסיף, כי אף שבנידון דידן אין המוכר יכול לתקן הביצים, מכל מקום כשאינן קפידא גמורה ללוקח, די בהשלמת ההפרש כדי לתקן, ולכן אין המקח בטל, כי אף שאמר הלוקח שרצונו בביצים אלו דוקא, יכול המוכר לתקן בתשלום ההפרש. וכדבריו כתב גם הנתניבות המשפט [רלג] ועיי"ש בהגהות הגרעק"א. ובראש יוסף כאן.

ויש לומר שלכן פירש רש"י שלא בטל המקח אף שנמצאו רעות, כיון שאין הלוקח מקפיד לגמרי, אך היש"ש לא חילק כן, ולכן ביאר דעת הרא"ש באופן שהמקח בטל.

והרש"ש כתב שביצים שנולדו מתרנגולת חיה ראויים לגמעם, ואילו ביצי שחוטה צריכים בישול, וביאר שזו ההוה אמינא ליתן ביני וביני, דהיינו דמי עצים וטורח הבישול, ולדבריו באמת יכול המוכר לתקן את הפגם.

והנה בשטמ"ק הובא פירוש הריטב"א, שביצי תרנגולת חיה הם מבושלות ושוקלות יותר מביצי שחוטה, אך אין הבדל ביניהם לבריאות האוכלן. שאילו היה הבדל ביניהם היה המכר נחשב כמקח טעות. וביאר החתם סופר דבריו, שדינם כיפות ונמצאו יפות, כי שתיהם עומדות לאכילה, ולכן אין המקח חוזר, ולפי זה, מובן הטעם שהמוכר משלם רק ההפרש, כי אף שהתנה בתחילה לקבל חפץ שאינו פגום, אינו

הנולדות יפים מהם, ולכן יחזיר רק ההפרש. וקא משמע לן שכיון שרצה ביצים הנולדות לגדל אפרוחים, אין אלו שוין לו כלום, וכן משמע ברשב"א שכתב, דקא משמע לן שאינם כיפות ונמצאו רעות אלא כמין אחר הוא.

והנה קיימא לן [בחור"מ רלג] שאם נמצא מין אחר, שניהם יכולין לחזור, ואילו כיפות ונמצאו רעות רק הלוקח יכול לחזור ולא המוכר [והיינו שאינו מקח טעות אלא זכות הלוקח לחזור]. ונמצא, שקושית הגמרא לפי הרשב"א היא, פשיטא שהלוקח יכול לחזור, כי לפחות נחשבות כרעות, ומה חשב המוכר כשבא עמו לדין, ומתרצינן שסרב לתת לו ההפרש, ואמר לו רב אמי שהמקח בטל לגמרי.

אמנם היש"ש [סימן כ] הקשה על רש"י, הרי גם בנמצאו רעות המקח בטל, ולכן נקט שלפי דברי הרא"ש לעיל, לא גרסינן פשיטא וכו', אלא אמרינן שהושיבם תחת תרנגולת ולא נולד אפרוח, ואמר להם שהמקח בטל. ובקרבן נתנאל כתב שאינו מוכרח וכנ"ל.

ואפשר לבאר דעת היש"ש לפי מה שדן המחנה אפרים [מכירה ו'] באופן שהתנה הקונה שרוצה חפץ שאין בו פגם, ואינו חפץ בתיקוני המוכר, ונמצא החפץ פגום, האם המקח בטל, או שהדין ככל חפץ שנמצא פגום, שהמקח קיים ויכול המוכר לתקנו, והוכיח מסוגיין שהמקח קיים, שהרי בהוה אמינא רצה דוקא ביצים דפחיא לאכילה, ובכל זאת אין המקח בטל, אלא משלם לו רק ההפרש. ונדבריו מקבילים לדברי הר"ן בקידושין, שהוכיח

דאמר רבי יוחנן: **ביצה שיצאה רובה מערב יום טוב, וחזרה למעי התרנגולת ונולדה ביום טוב — מותרת לאכלה ביום טוב** כשחזרה ונולדה בו, כיון שיציאת רובה מלפני יום טוב נחשבת כלידה גמורה⁽⁴⁾.

ואיכא דאמר שרב בא לחלוק על רבי יוחנן:

מאי "עם יציאתה נגמרה" דקאמר רב? — דוקא עם יציאת כולה נגמרה!

עם יציאת כולה — אין, אבל רובה — לא, ולאפוקי מדרבי יוחנן.

גופא, השוחט את התרנגולת ומצא בה ביצים גמורות — מותרות לאכלן בחלב.

רבי יעקב אומר⁽⁵⁾: אם היו הביצים מעורות מחוברות לאשכול בגידין — אסורות

ומתריצין: **מהו דתימא דהאי גברא לאכילה קא בעי להו. והאי דקאמר שרוצה ביצים דכרא דוקא, משום דשמינן טפי, שהן שמנות יותר.**

ולמאי נפקא מינה אם רצה את הביצים לאכילה או לגדל אפרוחים — שאילו רצה ביצים לאכילה על המוכר למיתבא ליה ביני ביני, ליתן לקונה רק את הפרש השוויו בין הביצים השמנות יותר לבין הביצים השמנות פחות.

קא משמע לן שלצורך אפרוחים קנאן לביצים, והרי זה מקח טעות.

ואי בעית אימא להסביר בענין אחר את דברי רב לעיל "ביצה עם יציאתה נגמרה":

מאי ביצה "עם יציאתה נגמרה" — עם יציאת רובה נגמרה, וכדריבי יוחנן.

יכול לחזור בו כאשר נמצאו יפות.

4. לכאורה רב אמר כרבי יוחנן, אך לשונם חלוק, כי רב אמר "עם יציאתה נגמרה", ורבי יוחנן אמר, "יצאה וחזרה מותרת". ויתכן שסיבת החילוק היא מפני שטעמיהם חלוקים, שהרי רבי יוחנן אסר ביצה משום גזירת פירות הנושרין, וכיון שיצאה שוב אין חזרתה נחשבת כבלועה, ואינה נראית כפירות הנושרין. ואילו רב טעמו משום הכנה דרבה, וכיון שנגמרה מאתמול, שוב אינה צריכה הכנה ביום טוב. ולפי זה מובנת סברת הלישנא בתרא שרב חולק על רבי יוחנן, כי לדעתו צריך שתצא כולה ותגמר מבעוד יום. ועיין משמרת מועד ואשי יצחק.

5. לדעת רוב הראשונים רבי יעקב החמיר, וחכמים הקלו להתיר ביצים גמורות אפילו

כשמעורות בגידין, וביארו שהביצים אינם גמורות לגמרי ולכן הם מעורות וכבר הבאנו שיטותיהם לעיל. [ועיין בפרי חדש שהוכיח מלשון הברייתא, כדעת הרשב"א והר"ן שגמורות פירושו עם חלבון, שרבי יעקב חלק ואמר "אם היו מעורות בגידין" ואם מדובר שרק החלמון נגמר כדעת רש"י, הרי לרוב מעורב בגידין, והיה צריך לומר "כיון שמעורות בגידין, וכן פסק השו"ע שצריך חלבון וחלמון כדי להתירם].

אך הרשב"ם [הובא במרדכי ובשטמ"ק] ביאר, שרבי יעקב מיקל יותר מחכמים, וביאר "ביצים גמורות" הוא, שנגמרה גם קליפתן החיצונה כפי שנמכרות בשוק, ובזה באמת לא נחלק רבי יעקב, אלא רק אמר, שאפילו אם עדיין לא נגמרו, אם אינן מעורות בגידין מותרות, ורק אם מעורות בגידין נאסרות, ואילו

באכילה עם חלב, לפי שעדיין בשר הן נחשבות⁽⁶⁾.

ומבארת הגמרא: **מאן תנא להא דתנו רבנן:**

נבלת עוף טהור, אינה מטמאה במגע ובמשא את האדם האוכל אותה, אלא בעת שהיא בית בליעתו.

האוכל מנבלת עוף טהור, אך אינו אוכל את בשרה, אינו נטמא כדין אוכל נבלת עוף טהור.

וכגון האוכל מן ה"שלל" של ביצים שבתוכה, והוא אוסף ביצים המעורות בגידים

בתוך חלל התרנגולת, שאינם חשובים כבשר התרנגולת אלא כביצים⁽⁷⁾.

וכן האוכל מן העצמות שאינן בשר.

והאוכל מן הגידין, לפי האומר שאין בהם בגידים טעם.

והאוכל מן הבשר שנתלש מן העוף החי, שאין זה בשר נבלה —

הרי הוא טהור, לפי שלא אכל דבר מבשר הנכילה של העוף הטהור.

אבל האוכל בשר מן האשכול של ביצים,

בגידין אף כשמחוברות לאשכול. וכדלהלן הערה.

7. הבאנו לעיל [ו ב] שיטת הבה"ג ותוס' המחלקים בין ביצת נבילה שאסרוה כי עיקר איסורה דאורייתא, לבין בישול ביצה בחלב, שהתירוה, כי איסור בשר עוף בחלב, מדרבנן. והקשה המאירי אם כך לענין טומאת נבלת עוף טהור, היה ראוי להחמיר, שטומאתה מדאורייתא. וכתב שנאמר בנבילה לא יאכל לטמאה בה, ומשמע שהטומאה תלויה רק בעיקר הבשר, ולא בביצים שאינם עיקר.

ומשמע מדבריו שלגבי איסור נבילה ובשר בחלב, אין צורך שיהיה לאוכל שם בשר, אלא כל חלק בבהמה אסור עד שיהא להם היתר מדין ביצה, ורק לגבי טומאה נאמר שרק "בשר" הבהמה מטמא, ולכן אסרו רק בשר ולא ביצים, וכדברי החזון איש שהובא לעיל.

וחילוק זה מבואר להדיא בדברי אב"י, שאמר דילמא עד כאן לא קאמר רבי יעקב אלא לענין אסורא, אבל לענין טומאה לא, ופרש"י שעל איסור גזר כיון שקרובים להיות בשר, אבל אינם מטמאים כי אינם בשר. ושוב מקשינן, וכי תימא

רבנן החמירו ואמרו שאם עוד לא נגמרו עם קליפתן, אסורות אפילו כשאינן מעורות בגידין. כך ביאר השטמ"ק שיטתו [בסוגיין ובבבא קמא מ"ז].

ועיין בהערות על תוס', שהש"ך תמה כיצד יבאר הרשב"ם את סוגיין, ולכן הסיק שפסק כרבי יעקב, והיינו מפני שהבין דבריו כפשוטם שנחלקו בביצים גמורות ורבי יעקב מחמיר, אך לביאור השטמ"ק הרי חכמים החמירו. וכן יישב הדגול מרבבה את קושית הש"ך. וראה שם ביאור האחרונים בדעת הרשב"ם, ועיין עוד להלן.

6. הרא"ש ביאר "מעורות" היינו שלל של ביצים כשמחוברות באשכול, כיון שנגמר החלמון הרי הם מותרות. וכן הסיקו הש"ך והפרי חדש [יו"ד פ"ז] אך הבית יוסף דייק ברש"י ובטור שרק אם פירשו מהאשכול התירוהם חכמים אפילו אם עדיין יש בהם כעין גידין אדומים, אבל אם הם מחוברות לאשכול, גם לדעת חכמים אסורות. ועיין בפרי חדש שדחה דיוקו מרש"י, והוכיח שלפי שתי הלשונות בגמרא, התירו חכמים ביצים המעורות

אמר ליה אביי: ממאי, מהיכן אתה בא לומר שיש להשוות בין דין בשר בחלב לדין אכילת נבילת עוף טהור?

דלמא עד כאן לא קאמר רבי יעקב התם שאסור לאוכלן בחלב אלא לענין אסורא, שאסרום חכמים לאכלן בחלב לפי שהן קרובות להיות בשר. אבל לענין טומאה — לא גזרו עליהם חכמים שיטמאו כבשר.

וכי תימא: לענין טומאה נמי נגזור כשם שאסרום באכילה עם חלב.

יש להשיב: גזירה שכזו — אפושא להרבות טומאה הוא, שיבואו להפסיד את כל הטהרות שיגע בהן האדם הזה.

ואפושא ולהרבות טומאה מדרבנן — לא מפשינן.

ואיכא דאמרי שאשכול הביצים הם הביצים

מבשר השדרה ששלל הביצים אדוק בו, או האוכל מן בשר הקורקבן ובני מעיין.

או שהמחה את החלב של נבלת העוף הטמא, ונמנו —

הרי הוא טמא.

ומבאר הגמרא:

מאן תנא "האוכל מן השלל של ביצים הרי הוא טהור?"

אמר רב יוסף: דלא כרבי יעקב⁽⁸⁾.

דאי כרבי יעקב — האמר: אם היו הביצים מעורות בגידין אסורות לאכלן בחלב משום שהן חשובות בשר, ולשיטתו נמצא שהאוכלן מן נבלת העוף הטהור, צריך להטמא כאוכל מבשר הנבילה!

לענין טומאה נמי נגזור, ומחלק, לאפושא טומאה לא מפשינן. וממה שלא אמר תיכף חילוק זה, אלא שקיל וטרי, משמע שרב יוסף סבר ששלל נחשב כבשר לפי רבי יעקב, ולכן מטמא, ורק אחר שמחלק בין עיקר בשר לשאר חלקי הבהמה, מקשה ומתרץ דלא מפשינן טומאה. [וכן מוכח מעצם ראיית רב יוסף, שאל"כ נמצא שהברייתא גם אינה כרבנן, כי גם לשיטתם ביצים שאינן גמורות אסורות בחלב, ולמה אינם מטמאות כנבלת עוף טהור].

אולם ללשון השני, כשהביצים גדלו עד כדי שהן תלויות באשכול, לכולי עלמא הם כבשר, וכשהן עדיין דקות ומחוברות יחד, דינם לדברי הכל כפרש, ולא נחלקו אלא באופן שנפרדו מהאשכול ועדיין אין עליהם את הקליפה החיצונית, ובוהו חכמים אוסרים ורבי יעקב מתיר. ובשטמ"ק בבבא קמא הוסיף, שלמאן דאמר בשר עוף בחלב דאורייתא, לפי רבי יעקב, יאסר לבשל ביצים גמורות ומעורות מדאורייתא.

8. הרמב"ן [בחולין נח] והשטמ"ק [בבבא קמא שם] כתבו שביאור המחלוקת בין רבנן לרבי יעקב לדעת הרשב"ם, תלוי בשתי לשונות הגמרא, כי ללשון ראשון נמצא אופן שחכמים מקילים מרבי יעקב בביצים המעורות בגידין, שהרי חכמים לא חילקו בין ביצים גמורות

המעורות בגידים, ואילו השלל הן הביצים שאינן מעורות ממש, לפי שכבר נגמרה קליפתן הלבנה⁽⁹⁾.

וכך שנינו:

מאן תנא "האוכל מן האשכול של ביצים של נבלת עוף טהור — טמא"?

אמר רב יוסף: רבי יעקב היא. דאמר: אם היו מעורות הביצים בגדין — אסורות, ומשמע שלדעתו ביצים המעורות נחשבות כבשר.

אמר ליה אבוי: ממאי ד"האוכל מן האשכול" הכונה היא לאוכל מהנך ביצים דתליא באשכול?

דלמא הכונה היא לאוכל מהאשכול גופיה! ורק הוא נחשב כבשר, אבל בביצים המעורות מודה להתיר ולטהר.

וכי תימא שאי אפשר לדחות כך, כי **אשכול גופיה מאי למימרא**, מהו החידוש לומר שנטמא באכילתו, והרי פשיטא הוא, היות ובשר נבילה הוא?!

יש לדחות: יש חידוש באכילת האשכול שמטמאה, שלא נטעה לומר שאין אכילת בשר האשכול מטמאה.

מידי דהוה וכמו שמצינו אקורקבן ובני מעיין, דאף על גב דבשר נינהו, כיון דאיכא אינשי דלא אכלי היה צד לומר שאינם נחשבים בשר גמור ואין הם מטמאים כשאר הבשר.

ולכן **איצטריך לאשמועינן** שבשר הקורקבן ובני המעיין הוא בשר ממש, ולכן הוא מטמא.

הכא נמי בבשר האשכול, כיון דאיכא אינשי דלא אכלי⁽¹⁰⁾ — איצטריך לאשמועינן שבכל זאת הוא בשר גמור, והאוכלו נטמא.

אך הרשב"א לדרכו ש"גמורות" היינו עם חלבון, ביאר "מן האשכול", שלא נגמרו ואין בהם אלא חלמון. ו"מן השלל" היינו שנגמרו כבר ועדיין מעורות בגדין. וביאור זה לפי לישנא קמא, ואילו ללישנא בתרא "אשכול" ביאורו שנגמרו הביצים ומעורות בגדין. ו"שלל" פירושו שאינם מעורות בגדין כלל, אלא שקליפתם החיצונה עוד לא התקשתה, ולכן אפילו רבי יעקב מטהר את אוכלה.

10. **בקובץ שיעורים** [אות כט] ביאר דהוה אמינא שאין זה כדרך אכילתן, [ומסתבר שהיינו דוקא לגבי אלו שאין דרכם לאכלן], ולכן אינו מטמא בבית הבליעה, והאריך להוכיח שמטמא דוקא בדרך אכילה. אך בחידושי הגר"ח

9. **רש"י** ביאר "מן השלל" — בעודן מעורין בגדין, דהיינו שהם מחוברים בגדין אל השדרה. ו"מן האשכול" — מבשר השדרה שהביצים אדוקים שם, והיינו לשיטתו שבגמר החלמון כבר לא חשיב בשר, אפילו שאין להם חלבון ומחוברין בגדין לשדרה.

ובפרי חדש הוכיח מכאן שלדעת רש"י כשנגמר החלמון הביצים מותרות, אף שהן עדיין תלויות באשכול, שהרי ללישנא קמא מן השלל טהור רק לרבנן ולא לרבי יעקב. וללישנא בתרא, המחלוקת אם האוכל "מן האשכול" טמא, ומשמע להדיא שרבנן מטהרים אף בביצים התלויות באשכול, כיון שנגמרו החלמון. ונמצא שלא נחלקו שתי הלשונות, אלא אם הברייתא כרבי יעקב או כרבנן.

תנו רבנן: כל בעל חי שתשמישו ביום – נולד הרי הוא מוליד ביום.

כל שתשמישו בלילה – נולד בלילה.

כל שתשמישו בין ביום ובין בלילה – נולד בין ביום ובין בלילה.

ומבארין: כל שתשמישו ביום נולד ביום – זו תרנגולת⁽¹¹⁾,

כל שתשמישו בלילה נולד בלילה – זו עטלף,

כל שתשמישו בין ביום ובין בלילה – אדם,

וכל דרמי הדומה ליה.

ומבארת הגמרא את האמור בברייתא:

אמר מר: כל שתשמישו ביום נולד ביום – זו תרנגולת.

למאי נפקא מינה?

לכדרב מרי בריה דרב כהנא.

דאמר רב מרי בריה דרב כהנא: בדק בקינה [בקן] של תרנגולין מערב יום טוב בין השמשות, ולא מצא בה ביצה. ולמחר השכים לפני עלות השחר ומצא בה ביצה –

נולדה אחר השקיעה, יתברר לעולם ששעה זו עדיין נחשבת יום, והביא שכך משמע גם מדברי המאירי בסוגיין, שכתב נפקא מינה לגבי אדם הנולד, דאמרינן בשבת שאם נודל בין השמשות הרי הוא בספק אם נולד ביום או בלילה, ואילו היה תשמישו רק באחד מהם, היה דינו מתברר שאותה שעה היא כזמן תשמישו. וגם על דבריו תמה, שאם כן נמצא שתינוק זה מברר לנו את ספק הדין בבין השמשות.

ולכן ביאר שאין כוונת מהר"י ברונא לביצה הנולדת בבין השמשות שהוא ספק יום ספק לילה, אלא ליום המעונן שהיה בו ספק אם הגיע זמן בין השמשות, ולידת הביצה מבררת שעדיין יום גמור, ולכן הפירות הנושרין מותרין, אך אם נולדה בבין השמשות, אף שרוב הביצים נולדות ביום, ביצה זו אסורה מספק, ואין הרוב מועיל לברר ספק מציאות זו, אלא רק לספק אם נולדה ביום או בבין השמשות.

ועדיין צריך עיון ממה שביאר רש"י בדברי רב מרי, בדק בקינה של תרנגולין מערב יום טוב, "בין השמשות דשוב לא ילדה אלא בלילה", ומשמע, שאילו לא בדק בין השמשות היתה אסורה, ואילו היתה הלידה מבררת שאין זה בין

[הלכות אבות הטומאה] משמע שאין מעשה האכילה מטמא בנבלת עוף טהור, אלא שבית הבליעה הוא "מקום טומאה" ומסתבר שלדבריו אין חילוק אם נעשה כדרך אכילה או לא. ולפי דברי המאירי לעיל, יש לומר דהוה אמינא כיון שלא נאכל לכל אדם, אינו נחשב כעיקר בשר ואינו מטמא בנבילה. ונפקא מינה בין הביאורים, כי לכאורה משמע שרוב העולם אוכל אשכול, ונמצא שרק כלפי הני אינשי דלא אכלי, נחשבת אכילת האשכול שלא כדרך, אולם לגבי עיקר הבשר בבהמה לא יתכן לחלק ולומר, שלזה יהיה כבשר ולחברו לא.

11. בפרי יצחק [ב יח] הביא תשובת מהר"י ברונא שאם נשרו פירות בין השמשות, אסורין כל היום משום מיגו דאיתקצאי, אך אם באותה שעה נולדה ביצה, התברר שאותו זמן הוא בכלל יום, שהרי תרנגולת תשמישה ביום ויולדת רק ביום, וגם הפירות מותרים כי התברר שנשרו מבעוד יום.

ותמה הפרי יצחק שאם כן לידת ביצה תברר את דין בין השמשות לעולם, שהרי אם

מותרת. שודאי נולדה הביצה אתמול לפני בין השמשות, כיון שאין התרנגולת מטילה ביצים בלילה, וכאמור בכרייתא, שכל שתשמישו ביום מוליד רק ביום.

ומקשינן: והלא בדק בכין השמשות ולא מצא בה ביצה, ומוכח שלא הטילה את הביצה אתמול!

ומבארין:

א. אימר: לא בדק יפה יפה.

ב. ואפילו בדק יפה — אימר: אמש "יצתה רובה וחזרה" הוא, ואז מטילה אותה התרנגולת גם בלילה, שהרי הביצה כבר "נולדה" ביום, אלא שחזרה.

והרי היא מותרת כדאמר רבי יוחנן, שמחשיבה כביצה שנולדה ביציאת רובה.

ותמהה הגמרא על דינו של רב מרי בריה דרב כהנא, שהרי מצינו שרב אוסר במקרה כזה, ולא מסתבר שהוא בא לחלוק על רב:

איני! והא אמר רבי יוסי בן שאול אמר רב: בדק בקינה של תרנגולת מערב יום טוב ולא מצא בה ביצה, ולמחר השכים ומצא בה ביצה — אסור.

ומשינין: התם, בדברי רב, המדובר הוא בתרנגולת דספנא מארעא, שכיון שייחומה הוא מעפר הקרקע, ולא דרך תשמיש מתרנגול ביום, הרי היא מטילה ביצים גם בלילה.

ומקשינן, אי הכי, שלפעמים היא מטילה בלילה, כשהיא ספנא מארעא, אם כן, במקרה דרב מרי נמי, אימא: מארעא ספנא, ואז היא מטילה ביצים גם בלילה, וכיצד היה בטוח רב מרי שביצה זו לא נולדה בלילה אלא מאתמול.

ומשינין: רב מרי היה בטוח שלא ספנא מארעא לפי שהמדובר היה בדאיכא תרנגול זכר בהדה, עמה (12).

אך עדיין יש לתמוה, שגם בדאיכא זכר נמי, אימא מארעא ספנא, כי מנין לנו שרק ממנו ספנא.

השמשות אלא יום, הרי היתה מותרת, ובהכרח שאין הרוב מברר שלא נולדה בין השמשות.

12. בפרי יצחק [שם] כתב, שכל הבירור בביצה הנולדת בין השמשות, שייך רק כשיש עמה זכר, כמבואר כאן. ולכאורה יש להתירה ממה נפשך, כי אף אם כבר לילה, בהכרח שיצאה רובה וחזרה מבעוד יום, ואם כן מה שמתירין את הפירות, הוא מפני שיצאה וחזרה לא שכיה כדמסקינן, ותלינן שנולדה ביום.

וכיון שהבירור משום שלא שכיה, גם בספנא מארעא, וילדה בין השמשות, כיון שרובן יולדת

ביום [כמבואר בתוס'], מתברר שילדה ביום, ונלמד מלידת הביצה להתיר גם פירות הנושרין, ורק כשבדק ולא מצא, תלינן שנולדה בלילה דשכיה יותר מיצאה רובה וחזרה.

ובראש יוסף כתב, שאם לא בדק בין השמשות אלא בלילה, ומצא ביצה, אינה אסורה משום ספק מוכן שמא נולדה בין השמשות, שהרי אינה נולדת בלילה [וכן מבואר בשו"ע תקיג ו ולהלן יבואר] ומכח זה הוכיח שאף ללישנא בתרא לעיל, שרב חולק על רבי יוחנן, וסובר שיצאה וחזרה אינה חשובה כלידה, מכל מקום לא יחלוק על ברייתא דידן, ויתיר את

אבל **ואי איכא מברא** גשר על הנהר — **עברא**, עוברת היא אליו על הגשר, ואין לנו לחוש שספנא מארעא.

ואי איכא רק **מיצרא**, שהוא גשר צר מאד, העשוי מקורת עץ צרה, ואפשר לעבור עליה רק אם מחזיקים בחבל המתוח מעליה — **לא עברא** התרנגולת עליו אל התרנגול.

ופורכת הגמרא את ההנחה האחרונה, היות והיה **עובדא**, **ועברא** התרנגולת **אמיצרא**⁽¹⁾.

ועתה מבארת הגמרא את דברי רב, לעיל, שאם בדק את הקן מערב יום טוב ולא היתה בו ביצה, אף שהשכים ומצא בו ביצה לפני עלות השחר, הביצה אסורה, וביארנו שטעמו משום שיש לחוש להטלת הביצה בלילה כיון שהתרנגולת ספנא מארעא.

והוינן בה: **במאי אוקימתא** במה העמדת את דברי רב — **בדספנא מארעא**.

ואם כן' לכאורה תמוה, **מאי איריא** מדוע העמיד רב את דינו במי שבדק את הקן

אמר רבינא: **גמירי**, קבלה היא בידינו, העוברת מדור לדור, **כי כל היכא דאיכא זכר** — **לא ספנא מארעא**⁽¹³⁾.

ועד כמה, עד איזה מרחק נחשב התרנגול כסמוך אליה?

אמר רב גמרא משמיה דרב: **כל היכא דשמעה קליה ביממא**, עד למרחק שבו שהיא שומעת קולו ביום, וביום נשמע קולו במרחק פחות מהלילה, אך הדבר תלוי דוקא בשמיעת היום, כי תשמישו ביום.

עבד רב מרי עובדא, שבדק מערב יום טוב ולא מצא, והשכים בבוקר לפני עלות השחר ומצא ביצה, והתירה על סמך תרנגול שהיה סמוך למקומה **עד מרחק של שתין בתי**, ששים בתים, שהעריך רב מרי שעד שם קולו נשמע, ולכן לא חשש לספנא דארעא.

ואי איכא נהרא המפריד בינה ובין התרנגול **לא עברא** את הנהר, ואז אפילו שומעת קולו יש לנו לחוש שספנא מארעא.

מותרת אפילו לרב.

1. **הרשב"א** [בעבודת הקדש ה'ד] ביאר שהזכר עובר בגשר הצר או בחבל, אך **המאירי** כתב שהתרנגולת עוברת אל הזכר, וכן נקט **החכמת אדם** [כט יא] ו**במשנה ברורה** [תקיג כב] ולכן נקטנו כך בפנים.

וראה **בטור ושו"ע** [תקיג ו] שנקטו "נהר שאין בו גשר" ותמוה שלא הזכירו שדי גם ב"מיצרא", ואילו **הרשב"א** שם כתב שאפילו אם היתה שם רק קורה או חבל הזכר עובר ובא, ויתכן שנחלקו אם כיון שהוא דבר לא שכיח אין סומכין על כך להתירה, או שכיון שתתכן אפשרות כזו כבר לא ספנא מארעא.

הביצה לכל הפחות כשנמצאת בלילה, וראה הערה הבאה.

13. **הרמב"ם** לא הזכיר חילוק בין ספנא מארעא או יש עמה זכר, וביאר **הצל"ח** שפסק כרב ולא כרבי יוחנן, ולפיכך אפילו אם לא בדק חוששין שיצאה רובה וחזרה ואסורה משום חסרון הכנה. [ואף שלהלן אמרו "דרבי יוחנן לא שכיח", היינו שאין מתירין מסברא זו, אך לחומרא חיישינן כיון שהוא דשיל"מ].

והרי"ף פסק כרב מרי שאף אם בדק מותרת [במקום שיש זכר], כי הלכה כרבי יוחנן שאף אם יצאה רובה וחזרה מותרת וראה בהערה הקודמת **שהראש יוסף** נקט שאם לא בדק